

Čimamanda Ngozi Adiči

SVI TREBA DA BUDEMO FEMINISTI

Okoloma je bio jedan od mojih najboljih prijatelja iz detinjstva. Živeo je u mojoj ulici i čuvao me kao stariji brat – ako bi mi se svideo neki dečak pitala bih Okolomu za mišljenje. Okoloma je bio zabavan i inteligentan i nosio je špicaste kaubojke. U decembru 2005. godine, u avionskoj nesreći u južnoj Nigeriji, Okoloma je poginuo. I dalje mi je teško da rečima opišem kako sam se tad osećala. Okoloma je bio osoba sa kojom sam mogla da se svađam, da se smejem i iskreno razgovaram. Takođe je bio i prva osoba koja me je nazvala feministkinjom. Imala sam otprilike četrnaest godina. Bili smo u njegovoj kući, svađali se, oboje pametujući dok smo baratali polovičnim znanjem iz knjiga koje smo pročitali. Ne sećam se u vezi sa čim je bila ta konkretna svađa. Ali se sećam, dok sam se ja raspravljala i raspravljala, Okoloma me je pogledao i rekao: „Znaš, ti si feministkinja.“

To nije bio kompliment. Zнала sam po načinu na koji je to rekao – tonom kojim bi se reklo: „Ti podržavaš terorizam.“

Nisam znala šta tačno znači reč „feministkinja“. A nisam želela da on zna da ja ne znam. Tako da sam prešla preko toga i nastavila da se raspravljam. Prva stvar koju sam planirala da uradim kada dođem kući jeste da potražim tu reč u rečniku.

* * *

A sad da premotamo nekoliko godina unapred.

Napisala sam 2003. godine roman *Ljubičasti hibiskus*, o čoveku koji je, između ostalog, tukao ženu, i čija priča se ne završava baš najbolje. Dok sam promovisala roman u Nigeriji, jedan novinar, fin, dobronameran čovek, rekao je da želi da me posavetuje. (Nigerijci su, kao što vam je možda već poznato, skloni davanju *saveta* koje niste tražili.)

Rekao mi je da ljudi govore kako je moj roman feministički, i njegov savet je bio, pričao je tužno klimajući glavom, da ne treba nikada da se nazivam feministkinjom, feministkinje su žene koje su nesrećne, jer nisu mogle naći muža.

Tako sam odlučila da sebe zovem Srećnom Feministkinjom.

Onda mi je jedna članica akademije, Nigerijka, rekla da feminizam nije u duhu naše kulture, da je feminizam neafrički, i da ja sebe nazivam feministkinjom jer sam pod uticajem knjiga sa Zapada. (Što me je zabavilo, jer su knjige koje sam čitala u mladosti bile izrazito nefeminističke: mora da sam pročitala sve ljubice (Mills&Boon) koji su izašli do moje šesnaeste godine. I svaki put kada sam pokušavala da čitam knjige koje spadaju u grupu *klasičnih feminističkih tekstova*, dosađivala sam se i mučila da ih dovršim.)

Kako god, pošto je feminizam bio neafrički, odlučila sam tada da sebe zovem Srećnom Afričkom Feministkinjom. Onda mi je drag prijatelj rekao da to što nazivam sebe feministkinjom znači da mrzim muškarce, te sam odlučila da sam od sad Srećna Afrička Feministkinja

Koja Ne Mrzi Muškarce. U nekom momentu sam postala Srećna Afrička Feministkinja Koja Ne Mrzi Muškarce I Koja Voli Da Stavlja Sjaj Za Usne I Nosi Visoke Štikle Sebe Radi Ne Radi Muškaraca.

Naravno, to je bilo smešno, ali je pokazalo kako je reč feminizam opterećena velikim prtljagom, prtljagom negativnog prizvuka: mrziš muškarce, mrziš grudnjake, mrziš afričku kulturu. Misliš da žene uvek treba da budu glavne, ne nosiš šminku, ne brieš se, uvek si besna, nemaš smisla za humor, ne koristiš dezodorans.

* * *

A sad priča iz mog detinjstva.

Kada sam išla u osnovnu školu u Nsuki, univerzitetski grad u jugoistočnoj Nigeriji, nastavnica je na početku polugodišta rekla da će nam dati test i da će onaj ko bude imao najviše bodova, biti nadzornik razreda. To je bila velika stvar. Ako si nadzornik razreda ti upisuješ u svesku imena onih koji prave buku svaki dan, što je samo po sebi velika moć, ali nastavnica je davala i trščani štap koji bi nosio u ruci dok patroliraš razredom vrebajući ko pravi buku. Naravno, nije baš bilo dozvoljeno da se *upotrebi* taj trščani štap, ali za mene, tada devetogodišnjakinju, to je bila uzbudljiva mogućnost. Zaista sam želela da dobijem tu funkciju u razredu. Imala sam najviše bodova na testu.

Onda je, na moje iznenađenje, nastavnica rekla da nadzornik mora da bude dečak. Zaboravila je to da napomene ranije; pretpostavljala je da se podrazumeva. Prvi sledeći po broju bodova bio je dečak. I on će postati nadzornik.

Interesantna stvar – taj dečak je bio dobrica, nežna duša. Uopšte ga nije zanimalo da patrolira po razredu sa trščanim štapom. Dok sam *ja* pucala od želje da to radim.

Ali ja sam bila devojčica, a on je bio dečak i on je postao nadzornik razreda.

Nikada nisam zaboravila taj incident.

Ako radimo nešto iznova i iznova, to postaje normalno. Ako vidimo istu stvar opet i opet, to postaje normalno. Ako su samo dečaci nadzornici razreda, onda u nekom momentu, čak i nesvesno, pomislimo da nadzornici razreda moraju biti dečaci. Ako samo muškarce vidimo na čelu korporacija, počinje da deluje *prirodno* da samo muškarci treba da budu na čelu korporacija.

* * *

Stalno pravim grešku misleći da je nešto što je meni očigledno, očigledno i svima ostalima. Primer je i moj dragi prijatelj Luis, koji je genijalan, progresivan čovek. Imali smo razgovore u kojima mi je govorio: „Ne razumem kako misliš da su stvari drugačije i teže za žene. Možda je bilo tako u prošlosti, ali ne i sad. Sada je dobro ženama.“ Nisam razumela kako je moguće da Luis ne vidi ono što deluje tako očigledno.

Volim da budem u Nigeriji, i provodim tamo najviše vremena, u Lagosu, najvećem gradu i trgovačkom centru države. Ponekad, uveče kada temperatura opadne i tempo grada uspori, izlazim sa prijateljima i porodicom u restorane ili kafiće. Jedne takve večeri Luis i ja smo izašli sa prijateljima.

Postoji divan običaj u Lagosu – sve pršti od energičnih, mladih muškaraca koji se muvaju izvan zone naplate parkinga i veoma teatralno ti *pomažu* da parkiraš svoj auto. Lagos je metropola od skoro dvadeset miliona ljudi, sa više energije od Londona, više preduzamljivosti od Njujorka. Zato ljudi nalaze razne načine da zarade za život. Kao i u većini velikih gradova, nalaženje parkinga uveče može biti teško, pa su ti mladi ljudi napravili biznis od traženja parking-mesta i (čak i kad su mesta slobodna) navode te na tvoje parking mesto preterano gestikulirajući i obećavajući ti da će *čuvati* auto dok se ne vratiš. Bila sam posebno impresionirana teatralnošću čoveka koji nam je te večeri našao parking-mesto. Zato sam, dok smo odlazili, odlučila da mu dam napojnicu. Otvorila sam svoju torbu, stavila svoju ruku u svoju torbu, izvadila svoj novac i dala čoveku. A on, taj čovek koji je bio srećan i zahvalan, uzeo je novac od mene i onda je pogledao Luisa i rekao: „Hvala vam, gospodine!“

Luis je pogledao u mene, iznenađen, i pitao me: „Zašto se meni zahvaljuje? Ja mu nisam dao novac.“ Onda sam po Luisovoj faci videla da je shvatio. Čovek je verovao da koliko god novca ja imala, to je sve svakako Luisov novac. Jer Luis je muškarac.

* * *

Muškarci i žene se razlikuju. Imamo drugačije hormone i drugačije seksualne organe i drugačije biološke sposobnosti – žene mogu da rode decu, muškarci ne mogu. Muškarci imaju više testosterona i, uopšteno, fizički su jači od žena. Na svetu ima nešto više žena nego muškaraca – 52 procenta svetske populacije čine žene, a opet, većinu moćnih i prestižnih pozicija zauzeli su muškarci. Pokojna kenijska nobelovka, Vangari Matai, jednostavno je to sročila: „Kako se bližite vrhu, tako manje žena susrećete.“

Na nedavnim izborima u Americi stalno smo slušali o zakonu Lili Ledbeter. Ako zagrebemo ispod tog lepog, zvučnog imena, zapravo se radi o ovome: u Americi, muškarci i žene rade iste poslove, sa istim kvalifikacijama, a muškarci su više plaćeni jer su muškarci.

Tako da, bukvalno, muškarci vladaju svetom. Ovo je imalo smisla – pre hiljadu godina. Tada su ljudi živeli u svetu u kom je fizička snaga bila najvažnija osobina radi preživljavanja; fizički snažnija osoba bi najverovatnije bila vođa. A muškarci su, generalno, fizički jači. (Svakako postoje mnogi izuzeci.) Danas živimo u mnogo drugačijem svetu. Osoba stvorena da bude vođa nije ona koja je fizički snažnija, već ona inteligentnija, sa više znanja, kreativnija, inovativnija. A za te attribute ne postoje hormoni. Muškarac može biti inteligentan koliko i žena, inovativan, kreativan. Evoluirali smo. Ali naše viđenje o polu baš i nije.

* * *

Ne tako davno ušetala sam u lobi jednog od najboljih nigerijskih hotela. Čuvar na ulazu me je zaustavio i postavljao mi neprijatna pitanja: „Kako se zove i koji je broj sobe osobe koju posećujem? Da li poznajem tu osobu? Da li mogu da dokažem da sam gost hotela tako što ću mu pokazati ključ sobe?“, jer je automatska pretpostavka da Nigerijka koja ulazi sama u hotel mora biti prostitutka. Sama Nigerijka ne može sigurno biti gošća hotela koja sama plaća svoju sobu. Muškarca koji uđe u isti hotel ne uznemiravaju. Pretpostavka je da je on tu iz opravdanog razloga. (Usput, zašto se ovi hoteli ne fokusiraju na tražnju za seksualnim uslugama umesto što se bave navodnom ponudom?)

U Lagosu ne mogu da idem u mnoge viđenije klubove i barove. Oni te prosto ne puštaju unutra ako dođeš sama. Moraš biti u društvu muškarca. Tako moji muški prijatelji koji dođu u klub ulaze unutra sa potpuno nepoznatim ženama koje ih drže pod ruku, jer te nepoznate žene, žene koje su izašle same, nemaju izbora nego da pitaju za pomoć kako bi ušle u klub.

Svaki put kada uđem u nigerijski restoran sa muškarcem, konobar pozdravi muškarca, a mene ignoriše. Konobari su produkt društva koje je naučeno da su muškarci bitniji od žena, i znam da ne misle loše, ali jedna je stvar to shvatati, a druga osetiti. Svaki put kada me ignorišu osećam se kao da sam nevidljiva. Smeta mi to. Poželim da im kažem da sam i ja ljudsko biće kao i taj muškarac, jednako vredna poštovanja. To su sitnice, ali ponekad sitnice najviše zabole.

Ne tako davno, pisala sam članak o tome kako je biti mlad i žensko u Lagosu. Jedan poznanik mi je rekao da je to bio besan članak, i da nije trebalo da ga napišem tako. No, bila sam neumoljiva. Naravno da je besan. Polna ravnopravnost danas je ogromna nepravda. Jesam besna. Svi treba da smo besni. Bes ima dugu istoriju podsticanja pozitivnih promena. Ipak se i nadam, jer duboko u sebi verujem u sposobnost čoveka da se promeni nabolje.

Ali da se vratimo besu. U poznanikovom tonu čula sam oprez i znala sam da se komentar odnosio na moj članak, ali i na moj karakter. Bes, ton je kazivao, posebno nije dobar za ženu. Ako si žena, ti ne treba da ispoljavaš bes, jer je preteći. Imam prijateljicu, Amerikanku, koja je preuzela rukovodeći posao od muškarca. Njenog prethodnika su smatrali radikalikom; bio je otresit i zahtevan, a naročito strog prilikom potpisivanja dnevnih izveštaja. Prihvatila je novu poziciju i smatrala se jednako opasnom, samo možda malo ljubaznijom od njega – „On nije bio baš svaki put svestan da ti ljudi imaju porodice“, rekla je, a ona jeste. Tek nekoliko nedelja pošto je bila na novoj poziciji, kaznila je jednog radnika zbog falsifikovanja dnevnog izveštaja, kao što bi i njen prethodnik učinio. Zaposleni se tada žalio nadređenima zbog njenog načina rada. „Ona je bila agresivna i teška za saradnju“, rekao je zaposleni. Ostali zaposleni su to potvrdili. Jedan je rekao da su očekivali da će ona uneti *blagost* (ženski dodir) u način rada, ali nije.

Nikome nije palo na pamet da je ona radila isto što i njen prethodnik koji je zbog svog načina rada bio veličan.

Imam još jednu prijateljicu, takođe Amerikanku, koja ima dobro plaćen posao u marketingu. Ona je jedna od dve žene u timu. Jednom prilikom, na sastanku, rekla je da se osetila da je šef omalovažava jer je ignorisao njen predlog, a onda pohvalio sličan predlog koji je dao njen kolega. Htela je da se pobuni, da se suprotstavi šefu. Ali nije. Umesto toga, posle sastanka, otišla je u kupatilo da se isplače, a onda me je nazvala da se požali. Nije želela da se pobuni jer nije želela da ispadne agresivna. Dopustila je da je ozlojeđenost tišti.

Ono što me je šokiralo, kod nje i kod mnogih mojih drugarica Amerikanki, jeste to koliko se one trude da se *dopadnu*. Odgajane su da veruju da je ta sposobnost da se dopadnu veoma važna i da je ta dopadljivost naročita stvar. Ta naročita stvar ne uključuje pokazivanje besa, agresivnosti ili suviše glasnog neslaganja.

Previše vremena trošimo na učenje devojčica da brinu šta dečaci misle o njima. Ali time ne opterećujemo dečake. Ne učimo dečake da brinu o tome da li će biti dopadljivi. Previše

vremena trošimo govoreći devojkicama da ne smeju biti besne ili agresivne, ili opasne, što je samo po sebi dovoljno loše, ali u isto vreme imamo opravdanja i razumevanja kada to rade muškarci. Širom sveta ima toliko časopisa, članaka i knjiga koji govore ženama šta da rade, tačnije kakve da budu a kakve ne, da bi se dopale muškarcu. Mnogo je manje priručnika koji uče muškarce kako da se dopadnu ženama.

Držim radionicu kreativnog pisanja u Lagosu i jedna od učesnica, mlađa žena, rekla mi je da ju je prijateljica posavetovala da ne sluša moju *feminističku spiku*, jer će u suprotnom usvojiti ideje koje će joj uništiti brak. To je pretnja – uništavanje braka, mogućnost da uopšte i nemaš brak. U našem društvu ta se pretnja češće upućuje ženama nego muškarcima.

Pol je značajan svuda u svetu. Htela bih da vas zamolim da počnemo da sanjamo i planiramo drugačiji svet. Pravedniji svet. Svet srećnijih muškaraca i srećnijih žena koji su iskreniji prema sebi. A treba početi tako što ćemo naše kćeri vaspitati drugačije. Moramo i naše sinove vaspitati drugačije.

* * *

Činimo veliku nepravdu dečacima našim vaspitanjem. Gušimo humanost u njima. Mi definišemo muževnost na *veoma* uzak način. Muževnost je težak, mali kavez i mi guramo dečake u njega.

Učimo dečake da se plaše straha, slabosti, ranjivosti. Učimo ih da sakriju kakvi su zapravo, jer moraju biti, kako bi to Nigerijci rekli, *jaki muškarci*.

Momak i devojka se zabavljaju tokom srednje škole, oboje su tinejdžeri i imaju mali džeparac. Pa ipak, uvek se očekuje od momka da plati račun da bi dokazao svoju muškost. (I onda se pitamo zašto dečaci češće krađu novac od roditelja.)

Šta kada bi i dečaci i devojčice bili vaspitani tako da ne povezuju muževnost sa novcem? Kada njihov stav ne bi bio da *momak treba da plati nego treba da plati onaj ko ima više novca*? Naravno, zbog dosadašnjeg razvoja situacije vrlo je verovatno da će danas muškarci imati više novca. Međutim, ako počnemo decu drugačije vaspitavati, onda za pedeset, sto godina, muškarci više neće osećati pritisak da svoju muževnost dokazuju materijalnim postignućima.

No, za sada je najgora stvar koju radimo muškarcima, pored toga što ih teramo da budu jaki, to što ih činimo bićima *veoma* osetljivog ega. Što je muškarac primoraniji da bude *jak*, to je njegov ego krhkiji.

A onda činimo još veću nepravdu devojkicama, jer ih vaspitavamo da udovoljavaju osetljivom muškom egu.

Mi učimo devojčice da se skupe, da budu manje nego što jesu.

Mi kažemo devojkicama: „Možeš biti ambiciozna, ali ne previše. Treba da težiš da budeš uspešna, ali ne previše uspešna, inače ćeš biti pretnja muškarcima. Ako u vezi ti više zarađuješ, pretvaraj se da to nije tako, posebno javno, jer ćeš u suprotnom od njega napraviti šonju.“

Ali šta ako dovedemo u pitanje tu premisu? Zašto bi ženin uspeh trebao da bude pretnja muškarcu? Šta ako bismo odlučili da se otarasimo te reči, i ne znam da li postoji u našem jeziku reč koju mrzim više – *šonja*?

Poznanica u Nigeriji me je jednom pitala da li me brine mogućnost da će se muškarci osećati ugroženo pored mene.

Nije me to uopšte brinulo – nije mi ni palo na pamet da se brinem, jer se i ne bih zainteresovala za muškarca koji može da se oseća ugroženo pored mene.

Ipak, to pitanje me jeste pogodilo, jer jesam žensko, od mene se očekuje da težim braku. Od mene se očekuje da, dok donosim životne odluke, uvek na umu moram da imam brak kao najvažniju od svih. Brak može biti dobar, izvor sreće, ljubavi i uzajamne podrške. Ali zašto učimo devojčice da teže braku kada dečake ne učimo to isto?

Poznajem Nigerijku koja je odlučila da proda svoju kuću, jer nije želela time da ugrožava muškarca koji bi možda pozeleo da je oženi.

Poznajem neudatu Nigerijku koja, kada ide na konferencije, nosi burmu jer želi da je kolege, po njenim rečima, *poštuju*.

Ono što je zaista tužno u ovoj priči jeste to što burma stvarno utiče na to da ženu gledaju sa više poštovanja, dok bi je bez burme lako nipodaštavali, a govorimo o savremenom radnom mestu.

Znam mlade žene koje su pod tolikim pritiskom, od strane porodice, prijatelja, čak i ljudi sa posla, da se udaju, te na kraju naprave užasan izbor.

Naše društvo uči ženu da kada uđe u poznije godine neudata to vidi kao veliki lični neuspeh. Dok se neoženjen muškarac u poznijim godinama jednostavno još nije odlučio na to.

Lako je reći: „Žena može sve to da odbaci.“ Ipak, realnost je malo teža, malo složenija. Svi smo mi socijalna bića. Usvajamo ideje našeg okruženja.

Čak i sam jezik to ilustruje. Bračni termini se češće povezuju sa terminima vlasništva, nego zajedništva.

Koristimo reč *poštovanje* za nešto što žena ukazuje muškarcu, a ređe za nešto što muškarac ukazuje ženi.

I muškarac i žena će reći: „Uradio/la sam to radi mira u kući.“

Kada to kaže muškarac, najčešće se odnosi na nešto što uopšte i ne bi trebalo da radi. Nešto što će spomenuti svojim prijateljima na blago ogorčen način, nešto što im, na kraju krajeva, dokazuje njihovu muškost: „Ma, žena mi je rekla da ne mogu da idem svako veče u kafanu, pa sad, zarad mira u kući, idem samo vikendom.“

Kada žena kaže: „Uradila sam to zarad mira u kući“, najčešće je dala otkaz na poslu, odrekla se karijere i svojih snova.

Mi učimo žene da je u vezama kompromis ono na šta žene češće pristaju.

Vaspitamo devojčice da jedna drugu vide kao suparnicu, ne u poslovnom smislu, što po mom mišljenju i ne bi bilo tako loše, već u borbi za pažnju muškaraca.

Učimo devojčice da ne mogu da budu seksualna bića na način na koji su to dečaci. Ako imamo sinove, ne marimo mnogo da li imaju devojke. Ali da naše kćeri imaju momke? Bože sačuvaj. (Ali svakako očekujemo da dovedu kući savršenog muškarca za brak kada za to dođe vreme.)

Nadgledamo kćeri. Hvalimo ih kad sačuvaju nevinost, a ne veličamo dečake kad su nevini (i to me navodi da se zapitam kako je to izvodljivo, s obzirom na to da je za gubljenje nevinosti potrebno dvoje ljudi različitog pola).

Nedavno je jedna devojka bila žrtva grupnog silovanja na univerzitetu u Nigeriji i objašnjenje mnogih mladih Nigerijaca, i momaka i devojaka, bilo je, otprilike: „Da, silovanje je loše, ali šta je devojka radila u sobi sa četvoricom momaka?“

Zanemarimo, ako možemo, užasnu nehumanost ovog odgovora. Ovi Nigerijci su vaspitani da misle da je uvek kriva žena. I vaspitani su da očekuju toliko malo od muškaraca da je i ideja o muškarcu divljaku bez samokontrole prihvatljiva.

Učimo devojčice sramu. *Skupi noge. Pokrij se.* Činimo da se osećaju kao da su krive zbog nečega samim tim što su rođene kao žensko. I onda devojčice izrastu u žene koje ne mogu da kažu da osećaju želju. Koje same sebe ućutkuju. Koje ne mogu da kažu šta zaista misle. Koje su pretvorile strpljenje u umetnost.

Poznajem ženu koja mrzi kućne poslove, ali se pretvarala da ih voli, jer je naučena da *biti dobar bračni materijal*, kakav mora da bude, znači biti *kućevna*, što bi Nigerijci rekli. Onda se udala. I porodica njenog muža počela je da se žali kako se promenila. Zapravo, ona se nije promenila. Samo se umorila od pretvaranja da je nešto što nije.

Problem sa polom je to što određuje kakvi *treba* da budemo, umesto da prepoznaje kakvi jesmo. Zamislite koliko bismo srećniji bili, koliko slobodniji, kada bi isplivalo naše pravo ja, kada ne bismo morali da pridajemo značaja očekivanjima od pola.

* * *

Dečaci i devojčice su neosporno biološki različiti, ali društvo preuveličava te razlike, koje se s vremenom još produbljuju. Uzmimo kuvanje kao primer. Danas češće žene rade kućne poslove, kuvanje i čišćenje, nego muškarci. Zašto? Zato što su žene rođene sa genom za kuvanje ili zato što su tokom godina učene da vide sebe u kuhinji? I rekla bih da žene možda i jesu rođene sa genom za kuvanje, ali onda se setim da su većina svetski poznatih kuvara muškarci, zbog kojih je i iznuden fensi naziv *šef*.

Posmatrala sam često svoju baku, izvanrednu ženu, i pitala se šta je sve ona mogla da postigne da je imala iste prilike tokom svoje mladosti kao i muškarci? Danas ima mnogo više mogućnosti za žene nego u vreme moje bake, zbog promena u politici i zakonima, koje su veoma značajne.

Ali ono što je bitnije od svega jeste naš stav, naš mentalni sklop.

Šta ako bismo se prilikom vaspitanja dece fokusirali na njihove *spособnosti*, a ne na pol? Šta ako bismo više obratili pažnju na njihova interesovanja, a ne na pol?

* * *

Poznajem porodicu koja ima sina i kćerku, godinu dana razlike, oboje odlični u školi. Kada je dečak gladan roditelji kažu devojčici: „Skuvaj nudle za brata.“ Devojčica ne voli da kuva nudle, ali ona je devojčica i mora. Šta ako bi roditelji, od početka, *oboje* naučili da kuvaju nudle? Kuvanje je, inače, vrlo korisna i praktična veština za dečake da znaju. Nikada mi nije imalo smisla da jednu tako bitnu stvar, kao što je priprema vlastitog jela, treba prepustiti drugima.

Poznajem ženu koja ima isti nivo obrazovanja i isti posao kao i njen muž. Kada dođu sa posla ona obavi sama većinu kućnih poslova, i tako je u mnogim brakovima. Ono što me

je zapanjilo jeste da mu se ona, kadgod on bebi promeni pelenu, zahvaljuje. A šta ako bi ona na to što on pomaže oko svog deteta gledala kao na nešto normalno i prirodno?

* * *

Pokušavam da se odučim od mnogih lekcija o polu koje su mi usađene dok sam odrastala. Ali i dalje se osećam ranjivom pred očekivanjima koja od mene imaju zbog mog pola.

Kada sam prvi put držala predavanje kreativnog pisanja na postdiplomskim studijama, bila sam zabrinuta. Ne zbog toga što treba da predajem, jer sam se dobro pripremila i uživala sam u tome što predajem, već zbog toga šta ću obući. Htela sam da me shvate ozbiljno.

Znala sam da zbog toga što sam žena, automatski moram da *dokazujem* svoju vrednost. Brinula sam da me neće shvatiti ozbiljno ako budem izgledala previše ženstveno. Zapravo sam htela da stavim svoj svetlucavi sjaj za usne i obučem suknju, ali nisam. Obukla sam jedno vrlo ozbiljno, ružno odelo nalik na muško.

Tužna je istina što kada dođe do izgleda, mi se ugledamo na muškarce kao na standard, normu. Mnogi od nas misle da će žena, ako se pojavi manje ženstvena, biti ozbiljnije shvaćena. Muškarac koji ide na poslovni sastanak, ne pita se da li će biti shvaćen ozbiljno zbog toga šta je obukao, ali žena se pita.

Volela bih da nisam obukla to ružno odelo tada. Da sam tad imala samopouzdanje koje imam danas, moji studenti bi imali još više koristi od mojih časova. Meni bi bilo prijatnije i bila bih više svoja.

Biram da se više ne izvinjavam zbog svoje ženstvenosti. Želim da budem poštovana u svoj svojoj ženskosti, jer to zaslužujem. Volim politiku i istoriju i uživam u dubokoumnim raspravama. Ženstvena sam. Srećno sam ženstvena. Volim visoke štikle, volim da isprobavam karmine. Lepo je dobijati komplimente i od muškaraca i od žena (mada iskreno više volim kada dobijam komplimente od žena koje imaju stila), ali često nosim odeću koja se muškarcima ne dopada ili je ne *razumeju*. Nosim je zato što se meni dopada i zato što se dobro osećam u njoj. *Muško mišljenje*, samo pukom slučajnošću, može da utiče na moje životne izbore.

* * *

Nije lako razgovarati o polu. Ljudi se tada osećaju neprijatno, ponekad i razdražljivo. I muškarci i žene osećaju otpor prema takvim razgovorima, ili brzo odbacuju probleme polne nejednakosti. Zato što je uvek neprijatno razmišljanje o promeni *statusa quo*.

Neki ljudi pitaju: „Zašto reč feminista? Zašto samo ne kažeš onaj ko veruje u ljudska prava ili nešto poput toga?“ Zato što bi to bilo neiskreno. Naravno, feminizam jeste jednim svojim delom o ljudskim pravima, ali odabrali neodređen izraz poput *ljudska prava* znači zapravo poricati specifičan i jedinstven problem pola. To bi bilo pretvaranje, kao da žene nisu te koje su vekovima bile isključivane. To bi bio jedan od načina da se porekne da problem pola pogađa žene. Da nije problem biti ljudsko biće, već konkretno biti žensko ljudsko biće. Vekovima je svet delio ljude na dve grupe i onda birao da jednu grupu isključuje i ugnjetava. Jedino je fer da se kroz rešavanje problema to i prizna.

Neki muškarci se osećaju ugroženim idejom feminizma. Mislim da do ovog dolazi zbog nesigurnosti izazvane vaspitanjem dečaka, njihova se svest o sopstvenoj vrednosti poništava ako oni, kao muškarci, nisu glavni.

* * *

Drugi muškarci mogu da kažu: „Okej, interesantno je to što govoriš, ali ja ne mislim tako. Ja uopšte i ne razmišljam o polu.“

Možda i ne razmišljaju.

Svakako je onda i to deo problema. To što mnogi muškarci i ne *razmišljaju* o polu, ne primećuju rodne neravnopravnosti. To što će mnogi muškarci reći, kao što je rekao moj prijatelj Luis, da je to možda bilo loše u prošlosti, ali sad je sve okej. Pogotovo to što mnogi muškarci ne rade ništa da sve to promene. Ako kao muškarac uđeš u restoran i konobar samo tebe pozdravi, da li bi ti palo na pamet da pitaš konobara: „Zašto niste nju pozdravili?“ Muškarci moraju da reaguju u svim ovim situacijama koje su samo prividno sitnica.

Zato što rodna neravnopravnost može biti neprijatna, a postoje laki načini da se reši takva situacija.

Neki ljudi će navesti evoluciju i majmune, to kako se ženka majmuna povinuje muškom majmunu, i slične stvari. No, poenta je u sledećem: mi nismo majmuni. Majmuni, takođe, žive na drvetu i jedu gliste. Mi to ne radimo.

Neki ljudi će reći: „Pa teško je i siromašnim ljudima.“ Da, jeste, teško im je.

Ali ne radi se o tome. Pol i klasa nisu isto. Siromašni muškarci i dalje imaju privilegiju da su muškarci, čak i ako nemaju privilegiju da budu bogati. Mnogo sam učila o tiraniji, i kroz razgovore sa crncima videla sam kako ugnjetavani mogu biti slepi za probleme onog drugoga. Jednom sam pričala o polu i čovek mi je rekao: „Zašto o tebi kao ženi? Zašto ne o tebi kao ljudskom biću?“ Ovakva vrsta pitanja je jedan od načina umanjivanja značaja ličnog iskustva. Naravno da jesam ljudsko biće, ali postoje određene stvari koje su mi se desile jer sam žena. Isti muškarac, usput, često govori o svojim iskustvima crnca. (Verovatno je trebalo da odgovorim: „Zašto ne vaša iskustva kao čoveka, ljudskog bića? Zašto kao crnca?“)

Dakle, ovaj razgovor jeste o polu. Neki će reći: „Ali žene imaju pravu moć: prikrivenu moć.“ (To je nigerijski izraz za ženu koja koristi seksualnost da upravlja muškarcima.) Ipak, prikrivena moć nije moć uopšte, zato što žena sa prikrivenim moćima nije uopšte moćna; ona samo zna da, na dobar način, koristi tuđu moć. Ali šta se desi ako je muškarac loše raspoložen, ili bolestan, ili privremeno impotentan?

Neki će reći da je žena podređena muškarcu, jer je takva naša kultura. Ali kultura se stalno menja. Imam prelepe sestričine, bliznakinje, koje imaju petnaest godina. Da su rođene pre sto godina, oteli bi ih i ubili. Jer je pre sto godina u kulturi Igboa postojalo verovanje da rođenje blizanaca predstavlja loš znak. Danas je takva praksa nezamisliva svim Igboima.

Šta je poenta kulture? Krajnje gledano, njena funkcija jeste da očuva i održi kontinuitet jednog naroda. U mojoj porodici sam ja dete koje najviše zanima priča o našem poreklu, našim precima i tradiciji. Moja braća nisu zainteresovana koliko i ja. Ali ja ne mogu da prisustvujem porodičnim sastancima gde se donose sve važne odluke, jer su kod Igboa privilegovani muškarci, i samo muški članovi šire familije mogu da učestvuju. Bez obzira na to što

mene najviše zanimaju takve stvari, ja ne mogu da prisustvujem sastancima. Ne mogu da imam pravo glasa, jer sam žensko.

Kultura ne stvara čoveka. Čovek stvara kulturu. Ako je istina da sve žene sveta nisu deo naše kulture, onda ih možemo i moramo učiniti delom naše kulture.

* * *

Često mislim na svog prijatelja Okolomu. Neka on i ostali koji su poginuli u toj avionskoj nesreći počivaju u miru. Uvek ćemo ga se sećati mi koji smo ga voleli. I bio je u pravu, tog dana, pre mnogo godina, kada me je nazvao feministkinjom. Ja jesam feministkinja.

Kada sam, pre toliko godina, potražila reč u rečniku pisalo je: *Feminista: osoba koja veruje u socijalnu, političku i ekonomsku ravnopravnost polova.*

Moja prabaka, po pričama koje sam čula, bila je feministkinja. Pobegla je od kuće jer nije htela da se uda za onog kog su joj namenili, i udala se za čoveka koga je sama izabrala. Ona je odbijala, protestovala, bunila se uvek kada bi se osetila lišenom nečega zato što je žena. Ona nije znala za reč *feminista*. Ali to ne znači da nije bila feministkinja. Mnogi od nas treba da usvoje tu reč. Najbolji feminista kog poznajem jeste moj brat Kene, koji je takođe ljubazan, zgodan i veoma muževan mlad muškarac. Definišem feministu kao nekog, muškarca ili ženu, ko kaže: „Da, i danas postoji problem sa ravnopravnošću i moramo to popraviti, moramo biti bolji.“

Svi mi, žene i muškarci, moramo biti bolji.

(Sa engleskog prevela **Nikolina Đukanović**)